

**ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการได้มาซึ่งที่ดินของวัดในพระพุทธศาสนา
ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552**
**Legal Issues Regarding Acquisition of Land in Buddhist Temples
under Section 84 of the Land Code, B.E. 2552**

พระครูสุนทรประสิทธิ์ธรรม¹
ประเสริฐ ลิมประเสริฐ², พระสิทธินิติธาดา.³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษา การได้มา และการจัดการที่ดินในพระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัย (2) เพื่อศึกษาการจัดการที่ดิน ศาสนสมบัติของวัดตามกฎหมายไทย มาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552 (3) เพื่อศึกษา แนวทางการแก้ปัญหาอุปสรรค และ ข้อเสนอแนะการจัดการที่ดินวัดในพระพุทธศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552 (4) เพื่อศึกษา การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผลประโยชน์ ตอบแทน การบริหาร การจัดการดูแลรักษา จัดหาประโยชน์ที่ดินของวัด เพื่อประโยชน์ตอบแทนที่ดีขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาทางกฎหมาย ปัญหาระบบกฎหมายไทยก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในสังคม และวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ในสังคมเปลี่ยนไปตามกาลสมัย และวิธีการได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552 ดังกล่าวมา เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานด้วยความสะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถูกต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ดังนั้น ที่ดินที่ตั้งวัด และธรณีสงฆ์หรือที่ดินของวัด ถือเป็นสาธารณสมบัติเป็นกรรมสิทธิ์ของวัด ซึ่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เดิม ห้ามโอนกรรมสิทธิ์โดยเด็ดขาด ในปัจจุบันสามารถโอนกรรมสิทธิ์ได้ โดยตรากฎหมายเป็นพระราชบัญญัติเวนคืน และเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น ด้านการคมนาคม การชลประทาน การทำนิตกรรมใดๆ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกรรมสิทธิ์เกี่ยวกับที่ธรณีสงฆ์จะตกเป็นโมฆะทั้งหมด การครอบครองปรัภักย์ก็ไม่ทำให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ธรณีสงฆ์

คำสำคัญ กฎหมาย, ที่ดิน, วัด, พระพุทธศาสนา, มาตรา 84

* นิสิตหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,E-mail. somsakmong53@gmail.com

** อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstracts

This Research Article the following objectives : (1) to study the acquisition and management of land in Buddhism in accordance with the Dharma and Discipline; (2) to study land management Religious properties of temples according to Thai law, section 84 of the Land Code, B.E. 2552 (3) to study approaches to solving problems of obstacles; and recommendations for land management in Buddhist temples in accordance with Section 84 of the Land Code, B.E. 2552 (4) to study the amendment of laws related to the development of benefits, compensation, administration, management and maintenance; Procurement of land use of the temple for better compensation.

The results of the research found that legal problems The problem of Thai legal system is another cause that causes problems in society and culture, economic system and environment around human beings in society change over time. and methods of acquiring land of temples according to Section 84 of the Land Code B.E. 2552 to enable competent officials to perform their duties with ease and speed. more efficient and in accordance with the law as well as being the same standard.

Therefore, the land on which the temple is located and the soil of the monks or the land of the temple is considered public domain as the property of the temple which according to the Sangha Administration Act, R.E. 121, originally The transfer of ownership is strictly prohibited. At present, ownership can be transferred. by enacting the law as the Expropriation Act And it is for the public benefit such as transportation, irrigation, any juristic act. which would cause a change of ownership concerning that all monastic grounds would be invalidated. Possession of an adversary does not result in acquiring ownership in the monastic ground.

Keywords: law, land, temple, Buddhism, section 84

1.บทนำ

วัด โดยส่วนใหญ่นิยมแบ่งเขตภายในวัดออกเป็นสองส่วน คือ พุทธาวาส และสังฆาวาส โดยส่วนพุทธาวาสจะเป็นที่ตั้งของสถูป เจดีย์ อุโบสถ สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่วนสังฆาวาส จะเป็นส่วนกุฏิสงฆ์สำหรับภิกษุสามเณรจำพรรษา และในปัจจุบันแทบทุกวัดจะเพิ่มส่วนฌาปนสถานเข้าไปด้วย เพื่อประโยชน์ในด้านการประกอบพิธีทางศาสนาของชุมชน เช่น การฌาปนกิจศพ โดยในอดีตส่วนนี้จะเป็นป่าช้า ซึ่งอยู่ติดหรือใกล้วัด ตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มฌาปนสถานในวัด พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจะตั้งอยู่บนพื้นที่ๆ เป็นป่าช้าเดิม (ที่ธรณีสงฆ์)

ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญ ยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา และเป็นเหมือนสถานที่รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนหรือหมู่บ้าน นั้นๆ เพราะวัดถือได้ว่าเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่พักทางใจ

เป็นที่หาความสงบทางใจได้ดีที่สุด⁴ เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่จะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง และความสงบ⁵ นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาอีกด้วย วัดทุกวัดในทางพุทธศาสนาในสังคมไทยมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน⁶ แต่ในทางพระวินัยยังมีฐานะที่แตกต่างกัน ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยได้จำแนกวัดออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์เพื่อประโยชน์ทางพระวินัย โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แล้วพร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมตามพระวินัยได้ทุกประการ เป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทั้งทางกฎหมาย และทางพระวินัย

2) สำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งเป็นวัด รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ด้วย และยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่สามารถใช้เป็นสถานที่อยู่อาศัยสำหรับพระภิกษุสงฆ์ได้ ซึ่งฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้ว แต่ฐานะทางพระวินัยยังไม่พร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมตามพระวินัยทุกประการได้ เพราะยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

มาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552 มีการรวบรวม และปรับปรุงหลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานด้วยความสะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถูกต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน

วัด ในพระพุทธศาสนา วัดในพระพุทธศาสนา เป็นนิติบุคคล ในกฎหมายมหาชนอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งต้องมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ประกาศจัดตั้งเป็นวัด และมีฐานะเป็นนิติบุคคล ส่วนวัดในศาสนาอื่น อาจเป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน เมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติให้เป็นนิติบุคคล เช่น มัสยิด ในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

การได้มา ซึ่งการครอบครองที่ดินของวัด โดยที่เป็นการสมควรให้มีการรวบรวม และปรับปรุงหลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานด้วยความสะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถูกต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ประกอบกับข้อ 2 (1) (4) และข้อ 4 ก. (15) (ก)

⁴ Department of Religious Affairs, *Uttar Pradesh was established on 19th December 1985*, (with the aim to execute all work related to, 2002), pp. 85-89.

⁵ D. Massaro, *Broadening the Domain of the Fuzzy Logical Model of Perception*. (In *Conceptual and Methodological Issues*, 1992), pp.119-150.

⁶ กมลวรรณ วันแก้ว, *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ* = *Personnel's Motivation in Performance of the National Buddhism Office*, National Office of Buddhism, 2011), pp. 11-20.

แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2545 อธิบดีกรมที่ดินจึงวางระเบียบ

อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายไทย ถือว่า วัดในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่เป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน เพราะประเทศไทยถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นราชการอย่างหนึ่ง ซึ่งอยู่ในหน้าที่ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงคณะสงฆ์ไทย ดังนั้น วัดซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับศาสนาพุทธจึงมีลักษณะเป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษา การได้มา และการจัดการที่ดินในพระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัย

2.2 เพื่อศึกษาการจัดการที่ดิน ศาสนสมบัติของวัดตามกฎหมายไทยมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552

2.3 เพื่อศึกษา แนวทางการแก้ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการจัดการที่ดินวัดในพระพุทธศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552

2.4 เพื่อศึกษา การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผลประโยชน์ตอบแทน การบริหาร การจัดการดูแลรักษา จัดหาประโยชน์ที่ดินของวัด เพื่อประโยชน์ตอบแทนที่ดีขึ้น

3.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการได้มาซึ่งที่ดินของวัดในพระพุทธศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Studying) โดยการศึกษาทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เป็นผลงานทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกฎหมาย และการได้มาซึ่งที่ดินของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นต้น วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเป็นการวิเคราะห์ และบรรยายเชิงพรรณนา ตามแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทปัญหาที่ดินของวัด ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552

4.ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการได้มาซึ่งที่ดินของวัดในพระพุทธศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552” ผู้วิจัยกำหนดตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ความหมาย และความสำคัญของกฎหมาย การจัดการที่ดิน ศาสนสมบัติของวัด และแนวทางการแก้ปัญหาอุปสรรค การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผลประโยชน์ตอบแทน การบริหาร การจัดการดูแลรักษา จัดหาประโยชน์ที่ดินของวัด เพื่อประโยชน์ตอบแทนที่ดีขึ้น การได้มาซึ่งที่ดินของวัด ในพระพุทธศาสนา ตามมาตรา 82 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552

วัด โดยส่วนใหญ่นิยมแบ่งเขตภายในวัดออกเป็นสองส่วน คือ พุทธาวาส และสังฆาวาส โดยส่วนพุทธาวาสจะเป็นที่ตั้งของสถูปเจดีย์ อุโบสถ สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่วนสังฆาวาส จะเป็นส่วนกุฏิสงฆ์สำหรับภิกษุสามเณรจำพรรษา ในปัจจุบันแทบทุกวัดจะเพิ่มส่วน ฌาปน

สถานเข้าไปด้วย เพื่อประโยชน์ในด้านการประกอบพิธีทางศาสนาของชุมชน เช่น การฌาปนกิจศพ โดยในอดีตส่วนนี้จะเป็นป่าช้า ซึ่งอยู่ติดหรือใกล้วัด ตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มฌาปนสถาน ในวัดพุทธศาสนาในประเทศไทยจะตั้งอยู่บนพื้นที่ ที่เป็นป่าช้าเก่าเดิมก่อน (พิธีณิสงฆ์) ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญ ยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา และเป็นเหมือนสถานที่รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนหรือหมู่บ้าน นั้นๆ เพราะวัดถือได้ว่าเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่พักทางใจ เป็นที่หาความสงบทางใจได้ดีที่สุด^๗ เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่จะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง และความสงบนอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาอีกด้วย วัดทุกวัดใน ทางพุทธศาสนาในสังคมไทยมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน^๘ แต่ในทางพระวินัยยังมีฐานะที่แตกต่างกัน ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยได้จำแนกวัดออกเป็น 2 ประเภท^๙ คือ

1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121

2) สำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งเป็นวัด รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ด้วย และยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

อย่างไรก็ตามคำว่า วัด จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่อยู่คู่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ในครั้งสมัยอดีตวัดไม่ใช่สิ่งที่ พระสงฆ์ต้องแสดงภาวะความเป็นเจ้าของ แต่เป็นสมบัติของสงฆ์ทั่วจตุรทิศ แต่กาลเวลาได้ทำให้วัดยกสถานะเป็นสมบัติ และอำนาจอย่างหนึ่งด้วยสถานที่สร้างวัดอันหมายถึงที่ดินจะต้องอาศัยองค์ประกอบทางกฎหมาย กำหนดเขตเฉพาะที่ตั้งอย่างชัดเจน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 33 ที่วัด และที่ซึ่งขึ้นต่อวัดนั้นหมายถึงที่ดินใน 3 ประเภท คือ

(1) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

(2) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และ

(3) ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการอสังหาริมทรัพย์ของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

(1) ศึกษาปัญหาทางกฎหมาย ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นๆ รวมไปถึงกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การจัดการ ดูแล รักษา จัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอสังหาริมทรัพย์ เพื่อประโยชน์ตอบแทนในเชิงเพื่อการพัฒนา

^๗ Department of Religious Affairs, Uttar Pradesh was established on 19th December 1985, (with the aim to execute all work related to, 2002), pp. 85-89.

^๘ กมลวรรณ วันแก้ว, แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ = Personnel's Motivation in Performance of the National Buddhism Office, National Office of Buddhism, 2011), pp. 11-20.

^๙ D. Massaro, Broadening the Domain of the Fuzzy Logical Model of Perception. (In Conceptual and Methodological Issues, 1992), pp.119-150.

(2) การบริหาร การจัดการ ดูแล รักษา จัดประโยชน์ โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์ในแง่ผลประโยชน์ตอบแทน แก้ววัดเพื่อการพัฒนา

(3) ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และสรุปผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของการบริหาร การจัดการ ดูแล รักษา จัดหาประโยชน์ศาสนสมบัติของวัด โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์

(4) ในการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผลประโยชน์ ตอบแทน การบริหาร การจัดการดูแล รักษา จัดหาประโยชน์ศาสนสมบัติของวัด เพื่อประโยชน์ตอบแทนที่ดีขึ้น

ในเชิงพัฒนาโดยอาศัยกลไกของกฎหมาย ผลการวิจัย พบว่า การจัดการอสังหาริมทรัพย์ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านพระศาสนา และการจัดการรายได้เพื่อพัฒนาบำรุงรักษาวัด และกิจการศาสนายังประสบปัญหาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในด้านการเป็นผู้แทนวัดของเจ้าอาวาส ในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ด้านการแต่งตั้งผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด ด้านผลผูกพันของวัด เจ้าอาวาส และผู้รับมอบอำนาจ ในการทำนิติกรรมสัญญาเกี่ยวกับ อสังหาริมทรัพย์ของวัด ด้านการควบคุมตรวจสอบ และการถ่วงดุลอำนาจในการจัดการ อสังหาริมทรัพย์ของวัด ด้านความเป็นสำนักสงฆ์หรือ

วัด และวัดที่ถูกประสงค์ของวัดในฐานะนิติบุคคล ในการปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดิน และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ปัญหาทางกฎหมาย ปัญหาระบบกฎหมายไทยก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้เกิดปัญหาในสังคม เนื่องจากแต่ละประเทศย่อมมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับระบบกฎหมายแม้จะเป็นประเทศที่พัฒนาในด้านกฎหมายอย่างมาก ก็ยังประสบปัญหากฎหมายต่างๆ เนื่องจากกระบวนสังคม และวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ในสังคมเปลี่ยนไปตามกาลสมัย ปัญหาที่เกิดขึ้นในสมัยหนึ่งได้รับการแก้ไขไปได้ด้วยความเรียบร้อย ต่อมาปัญหาอื่นๆ ก็เกิดขึ้นตามมาอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพียงแต่ในประเทศที่พัฒนาได้วางระบบต่างๆ ของสังคมไว้ดี มีความมั่นคง ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปก็น้อยกว่าประเทศที่กำลังพัฒนา และปัญหาที่เกิดขึ้นอันเกี่ยวกับระบบกฎหมายก็ย่อมมีน้อยกว่าเช่นกัน กฎหมาย คือ กฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้นหรือที่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตามหรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ

มาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2552 มีการรวบรวม และปรับปรุงหลักเกณฑ์ และวิธีการได้ มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานด้วยความสะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถูกต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน

วัด ในพระพุทธศาสนา เป็นนิติบุคคล ในกฎหมายมหาชนอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งต้องมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ประกาศจัดตั้งเป็นวัด และมีฐานะเป็นนิติบุคคล ส่วนวัดในศาสนาอื่น อาจเป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติให้เป็นนิติบุคคล เช่น มัสยิดในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

การที่กฎหมายไทย ถือว่า วัดในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่เป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน เพราะประเทศไทยถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นราชการอย่างหนึ่ง ซึ่งอยู่ในหน้าที่ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงคณะสงฆ์ไทย

ดังนั้น วัดซึ่งเป็นองค์การที่มีหน้าที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับศาสนาพุทธจึงมีลักษณะเป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน อย่างไรก็ตาม การได้มา ซึ่งการครอบครองที่ดินของวัด โดยที่เป็นการสมควรให้มีการรวบรวม และปรับปรุงหลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานด้วยความสะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถูกต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินพ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ประกอบกับข้อ 2 (1) (4) และข้อ 4 ก. (15) (ก) แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2545 อธิบดีกรมที่ดินจึงวางระเบียบ

ที่ดินวัด ตามกฎหมายที่ดินศาสนสมบัติของวัดมีด้วยกัน 3 ประเภท คือ

- 1) ที่วัด
- 2) ที่ธรณีสงฆ์ และ
- 3) ที่กัลปนา

ซึ่งที่ดินวัดจะจัดให้ทำประโยชน์ได้ก็เฉพาะที่ธรณีสงฆ์ และที่กัลปนา โดยวัดเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการเช่าที่ แต่ตามกฎหมายที่ธรณีสงฆ์เป็นที่ดินที่ไม่สามารถซื้อขายได้ นอกจากออกเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 84 การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาตหลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสต์จักรหรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่ในกรณีที่เป็นการสมควร รัฐมนตรีจะอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินเกินจำนวนที่บัญญัติไว้ในวรรคแรกก็ได้ับัญญัติในมาตรานี้ไม่กระทบกระเทือนการได้มาซึ่งที่ดินที่มีอยู่แล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ และการได้มาซึ่งที่ดินของมัสยิดอิสลามโดยทางบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดที่มีตำแหน่งตะเภายุติธรรม^{๑๐}

ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 84 ที่บัญญัติว่า “การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาตหลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสต์จักรหรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่” และหากวัดได้มาเกินกำหนดก็ต้องจำหน่ายภายใน 5 ปี และมาตรา 85 ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลได้มาซึ่งที่ดินเกินกำหนดตามความในมาตรา 84 เมื่อประมวลกฎหมาย นี้ได้ใช้บังคับแล้วให้นิติบุคคล ดังกล่าว จัดการจำหน่ายภายในห้าปีถ้าไม่จำหน่ายที่ดินภายในเวลาที่กำหนดให้อธิบดีมีอำนาจจำหน่ายที่ดินนั้น” จึงมีปัญหาว่า ที่ธรณีสงฆ์ที่มีได้ใช้ประโยชน์ทาง ศาสนาจะต้องอยู่ในบังคับมาตรา 84 และ 85 ซึ่งจะต้องไม่เกิน 50 ไร่

วัดเป็นนิติบุคคล พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย วัดทั้งหลายจึงอยู่ในฐานะที่ได้รับความคุ้มครองจากบรรดาบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตลอดจนกฎหมายทั่วไปด้วย ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวให้ละเอียดได้ ณ ที่นี้

^{๑๐} ข่าวกฎหมาย และประกาศ Friday November 22, 2013 ประกาศตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ที่ สธ 6/2556

อำนาจนิติบุคคล บางกรณีที่ใช้กับวัดด้วย คือ

1) สิทธิหน้าที่ของวัด กฎหมายยกฐานะของวัดเป็นนิติบุคคลก็เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของวัด และพระศาสนา โดยให้วัดสามารถมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ แยกออกได้เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากบุคคลทั้งหลายที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับวัด ดังบัญญัติในมาตรา 31 สรุปได้ 2 ประการได้แก่ คือ

1.1 วัดย่อมมีสิทธิ และหน้าที่ต่างๆ ต้องตามบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมาย ภายในกรอบวัตถุประสงค์ของวัด

1.2 ภายในข้อบังคับตามข้อ 1 วัดย่อมมีสิทธิ และหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นเสียสิทธิ และหน้าที่ ซึ่งว่าโดยสภาพจะมีพึงได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น

ดังนั้น วัดจึงมีหน้าที่ที่ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1) ไม่ขัดกับนิติบุคคลของวัด เช่น สิทธิ และหน้าที่ระหว่างสามี-ภรรยาหรือพ่อแม่กับบุตร วัดก็ไม่มีสิทธิเช่นนั้น

2) ต้องตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมาย หมายความว่า ถึงแม้สิทธิ และหน้าที่ดังกล่าวนี้ จะไม่ขัดกับสภาพนิติบุคคลของวัดก็ดี แต่ถ้าขัดกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย วัดก็ไม่มีสิทธิ และหน้าที่เช่นนั้นเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น บุคคลธรรมดาไม่มีสิทธิโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่วัดไม่มีสิทธิโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินวัดหรือที่ธรณีสงฆ์โดยวิธีการเช่นนั้น เพราะขัดกับบทบัญญัติในมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งบัญญัติให้โอนได้แต่พระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาเท่านั้นหรือตัวอย่างวัดมีสิทธิได้รับมรดกของพระภิกษุในวัดผู้มรณภาพ ซึ่งมีได้ทำพินัยกรรมไว้เป็นอย่างอื่น แต่วัดคงมีสิทธิรับได้เฉพาะมรดกอันเป็นส่วนที่พระภิกษุได้มาในระหว่างเป็นพระภิกษุเท่านั้น สำหรับส่วนที่พระภิกษุนั้นได้มาก่อนเป็นพระภิกษุ วัดไม่มีสิทธิได้รับตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623-1624

3) ภายในวัตถุประสงค์ของวัด แม้ว่าสิทธิ และหน้าที่นั้น จะไม่ขัดกับสภาพนิติบุคคล และไม่ขัดกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆ ก็ตาม แต่ถ้าขัดกับวัตถุประสงค์ของวัดแล้ว วัดก็ไม่มีสิทธิและหน้าที่เช่นนั้นเหมือนกัน

ดังนั้น ในการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลอื่นๆ เช่น มูลนิธิ สมาคมหรือบริษัท จะมีตราสารกำหนด แต่ของวัดที่วราชาอาณาจักร แม้ไม่ได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้ แต่วัดทั้งหลายย่อมมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด และเหมือนกันหมด กล่าวคือ “กิจกรรมคณะสงฆ์ และกิจการทางพระพุทธศาสนา” ภายใต้ขอบเขตแห่งพระธรรมวินัยและกฎหมาย ดังที่บัญญัติไว้ในเรื่อง “อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส” ตามมาตรา 37 และมาตรา 38 ซึ่งแยกออกเป็นด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ

พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าของความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ในสังคมไทย และต่างฝ่ายต่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ส่วนการได้ที่ดินของวัดนั้นการได้มา ตามมาตรา 1299 นี้ในทางกฎหมายย่อมเข้าใจได้ว่า เป็นการได้มาซึ่งสิทธิ เช่น เราพูดว่าเราได้ที่ดินก็ย่อมเข้าใจกันในทางกฎหมายว่าเราได้มาซึ่งสิทธิในที่ดินนั้นคือได้กรรมสิทธิ์ และต้องเป็นสิทธิจึงจะเกิดอำนาจต่างๆ ดังระบุไว้ในมาตรา 1336 แต่สิทธิที่ได้มาตามวรรคหนึ่งนั้น ถ้ายังไม่ ได้จดทะเบียน จะไม่บริบูรณ์เป็นทรัพย์สิน คือ ใช้ยื่นบุคคลอื่นนอกจากคู่สัญญาไม่ได้ กล่าวโดยสรุปหลักการ ที่ดินของวัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นสามารถแยกได้เป็น 3 กรณี ได้แก่ คือ

1) การได้มาโดยนิติกรรมจะต้องมีการทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

2) การได้มาโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรมนั้นวัดย่อมได้กรรมสิทธิ์ทันทีตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย

3) การได้มาโดยมีผู้อุทิศที่ดินให้แก่วัด และวัดได้เข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินนั้นแล้ว ที่ดินนั้นย่อมตกเป็นของวัดโดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่

นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทในหลายๆ ด้าน อาทิเช่น เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งลูกบุตรมา อยู่รับใช้พระรับการฝึกฝนอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่ และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ขัดสน มาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นสถานพยาบาล ที่แจกจ่ายบอกยา และรักษาคนเจ็บป่วย เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรม ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ และหาความรู้ต่างๆ เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่างๆ เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต และความทุกข์ต่างๆ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เป็นคลังพัสดุซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืม ไปใช้เมื่อตนมีงาน เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุม เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม

ที่ดินวัดหรือวัดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ปฐมโพธิกาล โดยการถวายอุทยาน เวฬุวัน ของพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยพระราชาดำรัสว่า “หม่อมฉันขอถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธองค์ทรงรับอารามแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถาให้พระเจ้าพิมพิสาร สมทานอาวาสหาญรื่นเริง ต่อมาพระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม” ตั้งแต่นั้นมาจึงได้เริ่มมีวัดเกิดขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชน ทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษา อบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพรักษาพยาบาล โบราณ และศิลปกรรมแขนงต่างๆ ใช้ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหาร และการปกครอง รวมทั้งเป็นสถานที่สงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน

ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่ง ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา และเป็นเหมือนสถานที่ที่รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ เพราะวัดถือได้ว่าเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่พักทางใจ และเป็นที่ หาความสงบทางใจได้ดีที่สุด

ดังนั้น เมื่อวัดมีสิทธิในที่ดินตลอดมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ไม่ว่าวัดจะอยู่ ในที่ป่าสงวนแห่งชาติหรือป่าไม้ถาวร และก่อนกฎกระทรวงประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติใช้บังคับ และยังได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กรณีนี้จึงไม่ต้องนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิ ตามมาตรการของ กพร. ข้อ 1.3 เพื่อให้มีมติส่งเรื่องให้คณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ ดำเนินการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศอีก แต่อย่างไรก็ตามในการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของวัดในที่ดินของรัฐนั้น วัดแต่ละแห่งมีประวัติความเป็นมา ที่แตกต่างกันไป ซึ่งในการพิจารณาแต่ละเรื่อง จะต้องพิจารณา เป็นการเฉพาะราย โดยเฉพาะข้อเท็จจริงต้องมีพยานหลักฐานที่มีส่วนสนับสนุนว่าวัดได้ครอบครอง ทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐอย่างชัดเจนดังเช่นกรณีวัดทั้งสองแห่งข้างต้น

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั้งในด้านกฎหมายที่ดิน และการได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ผู้วิจัยนำเสนอแนะ ดังนี้

1) การสร้างความเข้มแข็ง การรวมกลุ่มความสามัคคีของประชาชน ตระหนักถึง การดำเนินการตามยุทธศาสตร์แห่งชาติอย่างครบถ้วน เพื่อแก้ปัญหา ในด้านนโยบายแห่งชาติ

2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการเป็นผู้นำของพระในระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเดียวให้มีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับประชาชน

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) หากแต่เนียบายดังกล่าวนี้ กลับกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของคนบางกลุ่มอย่างชัดเจน หากวิธีแก้ไขนโยบาย รัฐบาลจะต้องคำนึงถึงการใช้อำนาจ

2) ศาลควรจะต้องพิทักษ์ความชอบธรรมด้วยกฎหมาย กระบวนการพิจารณากร่างรัฐธรรมนูญ ควรมีการสื่อสาร และการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรเพิ่มกรณีการศึกษาจากบริบทที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่ดินของวัด ในพระพุทธศาสนาการครอบครองด้านอื่นๆ ไปด้วยกัน

2) การวิจัยครั้งต่อไปเกี่ยวกับกฎหมายที่ดินของวัดวาอาราม ให้นิสิตทำเรื่องกฎหมายที่ดินของวัดในราชอาณาจักรไทยศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในสมาคมอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ วันแก้ว, **แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ** = Personnel's Motivation in Performance of the National Buddhism Office, National Office of Buddhism, 2011.
- ปวีศร เลิศธรรมเทวี. **รัฐธรรมนูญกับการรับรอง และคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2558).
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า, **ข่าวกฎหมาย และประกาศ** Friday November 22, 2013 ประกาศตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ที่ สธ 6/2556
- Cima, Ronald J., (ed.), **Vietnam a Country Study**, Area handbook Department series, (Department of The Army, Washington DC : 1989
- Department of Religious Affairs, **Uttar Pradesh was established on 19th December 1985**. with the aim to execute all work related to, 2002.
- D. Massaro, **Broadening the Domain of the Fuzzy Logical Model of Perception**. In Conceptual and Methodological Issues, 1992.